

АДМІНСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ТА ЇХ ВИДИ

СВІТЛИЧНА Юлія Олександрівна - кандидат наук з державного управління,
Харківська обласна державна адміністрація

В статті определяється, что прямые иностранные инвестиции позволяют стране - реципиенту получить возможность улучшения платежного баланса, использовать различные формы дополнительного финансирования, улучшить развитие социально-экономического сектора, повысить уровень занятости. Одновременно необходимо упростить порядок привлечения прямых иностранных инвестиций, привести законодательство, регламентирующее инвестиционную деятельность к современным экономическим реалиям, обеспечить выполнение государственных гарантий иностранному инвестированию.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционная деятельность, гарантии, виды и формы иностранных инвестиций, регистрация, правовое регулирование.

Постановка проблеми

Соціально – орієнтована економіка, яка формується в Україні, обумовлює залучення значних іноземних інвестицій. Інвестиційні відносини, що виникають між суб'єктами та об'єктами інвестування потребують конкретного визначення понять та чіткого правового регулювання. Стрижнем іноземного інвестування є прямі іноземні інвестиції (ПІІ), які за національним законодавством мають спеціальний правовий статус і обумовлюють особливий характер інвестиційної діяльності.

Аналіз наукової розробленості та цілі статті

Питання про правове регулювання прямих іноземних інвестицій та їх види розглядалися в наукових працях О.М. Бандурки, О.В. Носової, О.М. Вінника, І.Л. Райніна, Є.В. Ковальова, Н.В. Павліх та інших вчених. Вказані вчені досить детально досліджували окремі положення стосовно іноземного інвестування, але, враховуючи, що за останні роки набули поширення такі форми іноземного інвестування, як створення спільних підприємств, міжнародних об'єднань і організацій, кредитні угоди, співпраця на компенсаційній основі, ліцензійна торгівля та переробка давальницької сировини, виникає потреба додаткової характеристики прямих іноземних інвестицій та їх видів. Вказана мета обумовлюється також законодавчим дозволом на створення вільних економічних зон, компенсаційними перевезеннями за участю більше ніж двох країн, розвитком іноземного туризму тощо.

Виклад основного матеріалу

Держава створює умови для взаємовигідного співробітництва з іноземними партнерами для інвестування ними коштів у різні сфери соціального життя в Україні, встановлює пріоритети для такого інвестування, нормативні правила для інвестиційної діяльності, визначає об'єкти для інвестування, надає гарантії, здійснює захист прав іноземних інвесторів.

Закон України «Про режим іноземного інвестування» [1] визначає іноземні інвестиції як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання або досягнення соціального ефекту.

Держава надає центральним та місцевим органам виконавчої влади певні адміністративні повноваження з питань організації інвестиційної діяльності, визначення об'єктів інвестування, сприяння реалізації інвестиційних відносин і контролю за дотриманням правил інвестиційної діяльності.

Залучення зовнішніх джерел фінансування розширює і зміцнює інвестиційну базу економічного розвитку, робить його більш стійким, динамічним і ефективним.

У системі іноземного інвестування виділяються прямі іноземні інвестиції, під якими розуміються власні або запозичені кошти, які безпосередньо поступають від суб'єкта інвестування до об'єкта інвестування, уникаючи різного роду посередників, офшорних зон, тіньових суб'єктів господарювання тощо.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ, англ. Foreign direct investment (FDI)) — за визначенням – «інвестиція, що викликає тривалий інтерес до підприємства, яке діє за межами економіки інвестора»[2].

Згідно з методологією Міжнародного валютного фонду прямі іноземні інвестиції – це закордонні інвестиції, величиною понад 10% статутного капіталу, що дає інвестору право на участь в управлінні об'єктом інвестування (підприємством, організацією, фірмою).

Законодавство України передбачає, що іноземні інвестиції можуть здійснюватися у виді:

- іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України;
- валюти України: а) при реінвестиціях в об'єкт первинного інвестування чи в будь-які інші об'єкти інвестування за умови сплати податку на прибуток (доходи); б) при первинному інвестуванні, якщо валюту України придбано за інозем-

ну валюту на міжбанківському валютному ринку України[3]; в) при вкладенні коштів в об'єкти приватизації за умови подання державним органам приватизації відомостей про джерела надходження таких коштів[4];

- будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав;
- цінних паперів, ціна яких виражена у конвертованій валюті;

- корпоративних прав щодо юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн, виражених у конвертованій валюті;

- цінних паперів та їх похідних;
- грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

- будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо;

- прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно із законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями;

- інших цінностей, інвестування в які не заборонено законодавством України.

Пряме іноземне інвестування можуть здійснювати юридичні особи, які створені за законодавством іншої країни або відповідно до міжнародних угод та фізичні особи, іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності [1].

Пряме іноземне інвестування може здійснюватись у різних формах залежно від змісту та мети інвестування, спеціального правового режиму, що встановлює спеціальне нормативне регулювання, системи стимулів та обмежень, особливостей правового статусу суб'єкта інвестування (державна, фірма, приватна особа і т.п.), наявності спеціально уповноваженого органу з відповідними повноваженнями у сфері правового регулювання інвестиційної діяльності та інших економіко-правових обставин.

Пряме іноземне інвестування може бути приватизаційного або інноваційного характеру. Приватизаційне інвестування спрямоване, перш за все, на придбання нерухомості, суб'єктів господарювання, транспорту, установ та організацій з надання послуг, тобто на придбання прав власності.

Інноваційне інвестування здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво та соціальну сферу, передбачає освоєння і застосування нових видів техніки і технологій, реалізацію довгострокових науково-технічних програм з майбутньою окупністю, ресурсо- та енергозбереженням, створення нового інноваційного продукту.

Прямі іноземні інвестиції можуть здійснюватись шляхом:

- створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання діючих підприємств повністю;
- часткової участі у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами або придбання частки діючих підприємств;
- придбання не забороненого законодавством України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів;
- придбання самостійно або за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та вико-

ристання природних ресурсів на території України;

- придбання інших майнових прав;
- господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції[1];
- в інших формах, які не заборонені законами України, зокрема без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України.

Залежно від форми інвестування інвесторів можна виділити: а) інноваційне інвестування; б) інвестування капітального будівництва; в) промислове інвестування; г) концесійне інвестування; д) лізингове інвестування; е) стратегічне інвестування. Кожна форма інвестування має свій адміністративно-правовий спеціальний режим, який характеризується адміністративно-правовими і господарчо-правовими повноваженнями суб'єкта інвестування (інвестора), інвестиційними відносинами, що складаються в процесі інвестиційної діяльності, метою і цілями інвестування, взаємними обов'язками суб'єкта і об'єкта інвестування та відповідальністю.

Адміністративно-правовий статус іноземного інвестора на території України обумовлюється межами державного регулювання інвестиційної діяльності, яке спрямоване згідно ст. 12 Закону України «Про інвестиційну діяльність»[5] на: а) управління державними інвестиціями; б) регулювання умов інвестиційної діяльності; в) здійснення контролю за дотриманням законів, регламентуючих інвестування всіма інвесторами та іншими учасниками інвестиційної діяльності. Вказані положення не вичерпують всі адміністративно-правові форми та засоби, що застосовуються державою у сфері іноземного інвестування. Регламентуючи процес іноземного інвестування, держава здійснює не тільки нормативне регулювання (встановлює правила організації та здійснення інвестування в Україні за участі іноземних суб'єктів, що функціонують на будь-якій формі власності (державній, комунальній, приватній), а й здійснює управління сферою інвестування, приймаючи адміністра-

тивно-правові акти на видачу дозволів, ліцензій, встановлення окремих видів договорів інвестиційного характеру, даючи згоду на окремі інвестиційні та інноваційні проекти, проведення державних комплексних експертиз проектів капітального будівництва, встановлення гарантій інвесторам, створення державних приймальних комісій, приймаючи рішення про додаткове фінансування, політики ціноутворення, заходів щодо розвитку та захисту економічної конкуренції чи створення інших сприятливих умов інвестування.

Держава шляхом прийняття відповідних адміністративно-правових актів здійснює також контроль за станом відповідності діяльності інвесторів, виконавців та інших учасників інвестиційних відносин встановленим правилам, нормам і нормативам, виявлення порушень та застосування до порушників заходів впливу з метою усунення негативних наслідків неправомірної поведінки, відшкодування збитків, завданих такою поведінкою та відновлення попереднього стану інвестиційних відносин.

Держава не тільки контролює процеси прямого іноземного інвестування, а й захищає іноземні інвестиції згідно із Законом України «Про захист іноземних інвестицій в Україні» [6], зокрема, забороняє державним органам застосовувати примусове вилучення іноземних інвестицій (крім випадків, передбачених законом), гарантує іноземним інвесторам перерахування за кордон отриманих ними на законних підставах прибутків та інших сум (у національній валюті України або в іноземній валюті), не втручання в поточну діяльність іноземного інвестора на території України.

О.М. Вінник зауважує, що деякі види майна, згідно із законодавством України, не можуть належати іноземним інвесторам на праві власності та відповідно використовуватися ними під час інвестування на території України [7].

Постановою Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» [8] визначено перелік майна, що не може перебувати у власності громадян,

міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України. До цього переліку включені:

1) зброя, боєприпаси (крім мисливської зброї та боєприпасів до неї, а також спортивної зброї та боєприпасів до неї, що придбані громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойова і спеціальна техніка, ракетно-космічні об'єкти;

2) вибухові речовини й засоби вибуху; всі детектори ракетного палива, а також спеціальні матеріали та обладнання його виробництва;

3) бойові отруйні речовини;

4) наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних за призначенням лікаря);

5) протиградні установки;

6) державні еталони фізичних величин;

7) електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії;

8) спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації (не можуть також перебувати у власності юридичних осіб недержавних форм власності).

Перелічені об'єкти не можуть належати на праві власності іноземним інвесторам і вноситися ними до статутних фондів (майна) підприємств з іноземними інвестиціями, а також використовуватися при застосуванні інших форм інвестування. Спеціальний порядок набуття права власності (лише за певності відповідного дозволу) передбачено додатком № 2 до вищезазначеної Постанови Верховної Ради України для окремих видів майна (вогнепальна мисливська зброя, в т. ч. нарізна; газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозоточивої та дратівної дії; об'єкти, що передають на державному обліку як пам'ятки історії та культури; радіоактивні речовини). Це також має враховуватися іноземними інвесторами при вкладенні ними інвестицій з використанням подібного майна.

Іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, включаючи внески до статутного фонду підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті й у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України. Перерахування інвестиційних сум в іноземній валюті у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України.

Раніше державна реєстрація інвестицій здійснювалась згідно з Господарським Кодексом України [9] (ст. 395), та Законом України «Про режим іноземного інвестування» (ст. 13) у порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1996 р. № 928 «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій». Державна реєстрація надавала іноземним інвестиціям спеціальний режим, а відповідно, і отримання іноземним інвестором передбачених законом гарантій, але вона була настільки громіздкою і обтяжливою для інвесторів, що значна частина із них відмовлялась від інвестувальної діяльності на території України.

Державна реєстрація іноземних інвестицій здійснювалась Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями (далі – органи державної реєстрації) після їх фактичного внесення.

Для державної реєстрації іноземних інвестицій іноземний інвестор або уповноважена ним в установленому порядку особа (далі – заявник) подавали органу державної реєстрації такі документи:

- інформаційне повідомлення встановленої форми про внесення іноземної інвестиції у трьох примірниках з відміткою державної податкової інспекції за місцем здійснення інвестиції про її фактичне внесення;

- документи, що підтверджують форму здійснення іноземної інвестиції (установчі документи, договори (контракти) про виробничу кооперацію, спільне виробництво й інші види спільної інвести-

ційної діяльності, концесійні договори тощо);

- документи, що підтверджують вартість іноземної інвестиції (відповідно до вимог, визначених ст. 393 ГК України та ст. 2 Закону України «Про режим іноземного інвестування»);

- документ, що свідчить про внесення заявником плати за реєстрацію.

Орган державної реєстрації фіксував дату надходження документів у журналі обліку державної реєстрації внесених іноземних інвестицій, протягом трьох робочих днів, розглядав подані документи і приймає рішення про реєстрацію іноземної інвестиції або про відмову в ній.

Державна реєстрація іноземної інвестиції здійснювалась шляхом присвоєння інформаційному повідомленню про внесення іноземної інвестиції реєстраційного номера, який на всіх трьох примірниках засвідчувався підписом посадової особи та скріплювався печаткою органу державної реєстрації.

Перший примірник інформаційного повідомлення повертався заявникові як підтвердження факту державної реєстрації іноземної інвестиції, другий – надсилається поштовим відправленням Міністерству фінансів України в день здійснення реєстрації іноземної інвестиції, третій – залишається в органі, що здійснив її реєстрацію.

Відмова в державній реєстрації іноземних інвестицій була можлива лише у разі, коли здійснення цієї інвестиції суперечило законодавству України або подані документи не відповідали вимогам зазначеного Положення. Відмова з мотивів недоцільності здійснення іноземної інвестиції не допускалась.

За державну реєстрацію іноземної інвестиції справлялась плата у розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян на день здійснення реєстрації іноземної інвестиції. При цьому кошти, одержані за реєстрацію іноземної інвестиції, перераховувались до республіканського (Автономної Республіки Крим), обласних, Київського та Севастопольського міських бюджетів (50 відсотків) і до Державного бюджету України (50 відсотків).

Порядок державної реєстрації іноземних інвестицій був не тільки складний за документальним оформленням, але і займав тривалий час, чим відволікав інвестора від його безпосередньої діяльності. Вказаний вище порядок державної реєстрації, в певній мірі, протиречив чинному Господарському кодексу України, який встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), в тому числі і інвестиційної діяльності, яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності.

Господарський кодекс України має на меті забезпечити зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно до вимог Конституції України, утвердити суспільний господарський порядок в економічній системі України, сприяти гармонізації її з іншими економічними системами, створити сприятливі умови для залучення інвестицій, у т.ч. і іноземних, у різні сфери суспільного розвитку і, насамперед, в економіку регіонів.

З огляду на потреби сьогодення, на зміни, що відбулися в соціально-економічному житті країни, необхідно відмітити, що окремі положення Господарського Кодексу України, регламентуючі інвестиційну діяльність, теж застаріли і потребують оновлення. Досить тільки згадати, що в період з 2005 по 2016 рік до Кодексу зміни і доповнення вносились окремими законами України 92 рази, в поточному 2017 році у Верховній Раді України вже знаходиться на розгляді чотири нові проекти законів стосовно змін і доповнень до Господарського Кодексу України.

Вищезгадана державна реєстрація іноземних інвестицій, яка була введена в 2012 році Законом України «Про режим іноземного інвестування», носила значною мірою обмежувальний характер, створювала перепони для бізнесу та не мала інформаційного сенсу, оскільки таку інформацію можна отримати вільно.

Задля спрощення порядку залучення іноземних інвестицій та сприяння розвитку економіки України, наближення законодавства України до стандартів Європейського Союзу, Верховна Рада України прийняла, а Президент України П.Порошенко підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій»[10], який скасовує обов'язкову державну реєстрацію іноземних інвестицій і спрощує порядок їх залучення в Україну.

Вказаним Законом впроваджений заявницький порядок обліку інвестицій, згідно з яким подання статистичної звітності про залучення іноземних інвестицій буде здійснюватись суб'єктами господарювання з іноземними інвестиціями та установами банку.

Скасування державної реєстрації іноземних інвестицій має позитивно позначитись на підвищенні привабливості України для прямих іноземних інвестицій.

Висновок

Прямі іноземні інвестиції є джерелом не тільки капіталу, а також засобом впровадження нових технологій, запозичення навиків маркетингу, удосконаленню маркетингу, стимулом конкуренції, створення робочих місць, розвитку соціальної інфраструктури. Необхідно продовжувати створення сприятливих умов для залучення прямих іноземних інвестицій в Україну.

Література

1. Закон України «Про режим іноземного інвестування».(Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, N 19, ст. 80).
2. Foreign Direct Investment, United Nations Conference on Trade and Development, www.unctad.org
3. Указ Президента України від 07.07.1998 р. «Про деякі питання іноземного інвестування» // Голос України. – 1998. – 9 липня.
4. П. 2 ст. 21 Закону України від 19.02.1997 р. «Про приватизацію державного майна» // ВВР України. – 1997. – № 17. – Ст. 122

АНОТАЦІЯ

У статті визначається, що прями іноземні інвестиції дають змогу країні – реципієнту отримати можливість покращення платіжного балансу, використати різні форми додаткового фінансування, поліпшити розвиток соціально-економічного сектору, підвищити рівень зайнятості. Одночасно необхідно спростувати порядок залучення прямих іноземних інвестицій, привести законодавство, регламентуюче інвестиційну діяльність до сучасних економічних реалій, забезпечити виконання державних гарантій іноземному інвестуванню.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, гарантії, види і форми іноземних інвестицій, реєстрація, правове регулювання.

SUMMARY

The article determines that direct foreign investments enable the recipient country to improve the balance of payments, to use various forms of additional financing, to facilitate development of the socio-economic sector, to raise the employment level. Simultaneously, it is necessary to simplify the procedure of direct foreign investment mobilization, to bring the legislation regulating the investment activities to modern economic realities, to secure realization of the state guarantees given to foreign investment.

Key words: investments, investment activities, guarantees, kinds and forms of foreign investments, registration, legal regulation.

5. Закон України «Про інвестиційну діяльність» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 47, ст.646 .)

6. Закон України «Про захист іноземних інвестицій в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 46, ст.616)

7. О.М. Вінник. Інвестиційне право. Навчальний посібник. Київ. Правова єдність. – 2009. – С. 342 (613 с.).

8. Постанова Верховної Ради України «Про право власності на окремі види майна» від 17 червня 1992 року N 2471-ХІІ.- (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 35, ст. 517)

9. Господарський Кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, Ст.144)

10. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування обов'язковості державної реєстрації іноземних інвестицій».(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 28, ст.531).